

GARNIZOANA DIN BOR

Capitolul VI

Traducere din maghiară de **Paul Daszkal**

Tehnoredactare de Andrei Gancz

*În memoria tatălui meu, **Bernat Daszkal**,
deportat în lagărul de muncă forțată la Bor
Paul Daszkal*

Și treceau zilele și nu se întâmpla nimic. Pe vreme bună veneau avioanele anglo-saxone, pe vreme rea, nu. Monoton, punctual, împerturbabil. La o întoarcere a lor, o explozie înfiorătoare a cutremurat aerul. Unul din avioanele englezești a aruncat la câteva sute de metri de noi bombe de care nu reușise să se debaraseze în atac. Le-a aruncat între munți. Pe zone nelocuite putea să le arunce liniștit. În altă zi de zbor, unul din avioanele englezești s-a prăbușit în depărtare. S-o fi întâmplat ceva cu el. O dâră densă de fum indica traseul prăbușirii. Nu fusese doborât de antiaeriană.

De unde au scos-o, nu se știe, s-a răspândit știrea groaznică a pieirii a o mie cinci sute de oameni din detașamente de muncă. Acei băieți care fuseseră încorporați odată cu noi la Jászberény și pe care examenul medical îi găsisse inapți pentru muncă, ori cei care primiseră scutire de de la încorporare cu adeverință din industria de război. Mare parte din cei încorporați atunci se străduiseră să obțină scutire de un fel sau altul. Încercaseră cu adeverințe medicale, cu radiografii, și ce fericiți erau când strădaniile lor erau încununuate de succes! Noi, cei care rămăseserăm, îi priveam cu durere în inimă pe norocoși: se pot duce acasă. Puțini, cei mai treji la minte, nici cu boli mai grave nu se prezentaseră la controlul medical, unii nu-și prezentaseră adeverințele din industria de război, chiar solide, preferând munca în detașament disponibilizării. Știrea de groază le dădea acum dreptate acestora. Pe cei o mie cinci sute de inapți și scutiți îi urcaseră în tren cu direcția Pesta și după Jászberény, înainte de Hatvan, SS-ul oprise garnitura. Pe cei o mie cinci sute de băieți îi mănaseră pe câmp și cu puști mitraliere îi împușcaseră la grămadă pe cei mai mulți dintre ei, în câteva minute. Probabil câțiva reușiseră să rămână în tren și să se ascundă. De la aceștia provenea știrea, dar pe ce cale a ajuns la Bor, rămâne o taină pentru totdeauna. Ne era deja tare teamă de zvonuri, chiar și de cele mai probabile...

Vremea trecea, mult timp nu s-a întâmplat nimic, când un eveniment de senzație a colorat monotonia zilelor. S-au distribuit cărți poștale de campanie, cu cărți poștale de răspuns atașate. Se putea scrie! Acasă! Toată lumea putea scrie o carte poștală. Am primit instrucțiuni stricte, ce

este permis și ce nu. Că unde suntem și cum suntem tratați, nu. Că suntem bine și că nu avem niciun necaz, da. Și trebuia să scriem că se poate răspunde exclusiv pe cartea poștală de răspuns atașată, ca cei de acasă să nu ne scrie nimic ce poate fi obiectat de cenzură, pentru că atunci nu numai că nu ni se înmânează răspunsul, dar putem fi chiar atârnați, și să nu scriem mult, să nu scriem înghesuit, căci cenzura o va arunca necitită.

Unde să scriem, cui? Între timp se înființase și la Pesta ghetoul. Cine știe unde locuiesc ai noștri? Și cei din provincie? Unde să scrie cei cărora le fuseseră deportați aparținătorii când eram încă acasă? Au intrat în circulație multe cărți poștale spre vânzare. Ale celor care nu mai aveau unde să scrie, cărora tabăra din Bor le era unicul cămin, cărora rucsacul le devenise toată averea și singura valoare rămasă. Pentru acești băieți, scrisul cărților poștale a fost o senzație tristă.

Am scris mai întâi ciorne, ca nu cumva să trebuiască să corectăm pe cartea poștală, ori să scriem lucruri inutile, iar cele importante să rămână pe dinafară. Dar ce era inutil? Ce putea fi inutil, când aveam atâtea și atâtea lucruri de spus?

Când în sfârșit puteam crea o legătură cu familiile noastre, voiam să scriem tomuri întregi, să nu se întristeze, să reziste, că și noi rezistăm, că îi adorăm, că ne gândim doar la ei, și ce mai fac, și ce mai face unul sau altul, cum le merge, dacă au bani, care sunt perspectivele, dacă se aude că vor să-i deporteze și pe evreii din Pesta. În locul a mii și mii de întrebări și lucruri de transmis, aveam la dispoziție câteva propoziții croite zgârcit, și aruncam ciornă după ciornă.

Până la urmă am scris cărțile poștale, care au fost adunate. Socoteam, număram cam când ar putea sosi răspunsul. După cei mai încrezători, cam în două săptămâni, după cei pesimiști, în patru săptămâni. – Le duce cu poșta aeriană! – Sigur că da, nimic nu e mai important pentru ei, decât să ducă scrisorile evreilor cu poșta aeriană...! – Ești un bou! Nu doar cea a evreilor, toată poșta se duce cu avionul. Corespondența gardienilor se întoarce în opt zile.

S-au ivit și alte senzații. Mina din Bor a solicitat o sută cincizeci de oameni din tabăra noastră. O sută cincizeci de oameni trebuiau să plece jos, să părăsească tabăra dintre munți, ca să plece în groaza groazelor, în tabăra Berlin, în Bor, în camera de tortură, unde se lucrează 14-16 ore pe zi, unde cea mai mare parte a totdiștilor se ia la întrecere în brutalități cu gardienii unguri... După cum se părea, aceia dintre noi urmau să ajungă jos, care se dovediseră muncitori slabi și cei împotriva cărora erau obiecții.

Tabăra noastră, abia acum ne dumiream, era un sanatoriu față de tabăra Berlin. Pe băieți îi cuprindea frica acum, când grozăviile auzite începeau să ne amenințe propria piele. Aici se obișnuiseră deja. Aici eventual te pălmuia ori te lovea cu piciorul majurul, eventual nu. Aici, cu puțin noroc, duminica puteai scăpa de atârnavă. Acest joc de noroc îl cunoșteam deja și ne obișnuiserăm cu el. Dar cum era jos? Acolo nu era niciun joc de noroc! Bor însemna ologirea sigură ori pieirea.

– Și acolo există gardieni, – se consolau unii pe alții băieții, – și acolo fac bișniță militarii. Și acolo e nevoie de ceasuri, de cămăși și de haine civile pentru o eventuală evadare, și acolo se vând conserve furate și marmeladă, nu e dracul așa de negru...

Situația încordată a durat zile întregi. Ödön cel Mare i-a întrebat pe totdiști cine sunt cei pe care nu îi pot folosi la muncile de aici. Totdiștii i-au ales pe nenorociți.

Seara, în tabără s-au pornit șopotiri misterioase. Alții care aveau serviciul la birou, cu excepția ortacului nostru Nemes, au reușit să aranjeze ca unele nume de pe listele întocmite să fie schimbate cu altele. Cursul acestui nou și încântător negoț s-a format în jur de cinci mii de dinari. Una din victimele de cinci mii ochite a fost și ortacul nostru János Klein, chelner din Budapesta.

Când i-au dus pe cei o sută cincizeci de oameni jos în Bor, totdiștii noștri au constatat cu mirare că unii, pe care ei îi desemnaseră, au rămas, alții însă, pe care voiau să-i țină, lipseau.

Todtiștii parcă se interesau mai puțin de muncă în ultima vreme. Doar când erau beți trebuia să-i eviți. Până acum obișnuiau să bea doar seara, după muncă, acum se întâmpla din ce în ce mai des să fie beți cu toții și ziua. Odată, doisprezece ortaci nădușiți, gemând, aduceau pe umeri din vale un trunchi uriaș. Chiar și fără povară era greu să urci panta abruptă. Unul dintre totdiști, un șvab tânăr și jurat halitor de evrei, i-a scos în palme pe opt băieți de sub trunchi, când au ajuns în locul cel mai lunecos, mai abrupt și mai periculos. Au trebuit să care colosala greutate cei patru rămași. Alunecau, se împiedicau, cădeau în genunchi, umerii, obrajii le erau zdreliți de scoarța uscată de copac, picioarele le erau rănite de buruieni. Todtistul a savurat până la capăt, cu mâinile în șold, râzând în hohote și înjurând, înconjurat de camarazii lui și mai beți, munca aceasta făcută cu chin, sudoare și sânge.

Zilele treceau cu o uniformitate care ne măcina nervii. Mereu aceeași imagine, traseul plictisitor de arhicunoscut, cu diminețile când mergeam la muncă, copacii, stiva de lemne de la curbă, acea groaznică stivă stând invariabil acolo, având pe o latură o formațiune de iască semănând cu un cap de om. Uram acest cap, acest cap ițindu-se inevitabil în fiecare dimineață și toate celelalte, repetarea stereotipă a întregului ținut care ne arunca în ochi imaginea robiei și lipsei noastre de perspectivă. Serile zăceam obosiți și triști pe priciurile noastre.

Într-o seară am auzit: – Măi, îi spunea confidențial unul vecinului său. – Era căraușul. – Măi, eu, acasă, dacă găseam pe lenjeria de pat nu o urmă de purice, ci o infimă murdărie, îi cârpeam o palmă nevستی-mii. Dacă supa era fierbinte, răsturnam soba de gătit pe ea. Măi, – a continuat acum foarte încet, vocea dogită tremurându-i înfundat, – când ne așezam la masă, femeia împărțea, mai întâi la copiii, apoi își lua ea. Mie nu-mi punea. Eu întotdeauna primeam cratița. Cratița e a tatălui...

Ochii căraușului erau în lacrimi. – Măi, a adăugat apoi, – eu nu aș mai pălmui-o niciodată pe femeie...

În alt culcuș stătea întins un ortac fără să scoată vreun cuvânt. Dintr-odată s-a așezat și i s-a adresat vecinului:

– Spune câteva nume de femeie!

– De ce? – a întrebat vecinul.

Iritat, primul l-a zorit.

– Nu întreba, spune!

– Jolán, Irén, Sári, Anna, Bözsi, Rózsi, Klári.

– Mai!

– Mária, Mancsi, Vilma, Magda.

– Mai!

– Nu mai știu mai multe...

– Dar mai spune-mi, te implor, mai spune-mi...

– Teréz, Zsuzsi, Kati.

– Mai!

– Nu mai știu, pe cuvântul meu de onoare, nu mai știu. – După un moment de liniște: – Dar la ce-ți trebuie?

Liniște. A repetat întrebarea: – Spune, la ce-ți trebuie?

Ortacul a dat trist din mână și a spus:

– Să vezi. Acasă la Pesta am un prieten bun, la care mă duc în vizită în fiecare duminică. De ani de zile. Nu trece nicio duminică fără asta. El are o fetiță. Un îngerăș mic de șapte ani, un drăcușor, o dulce, deșteaptă, o mică comoară, cea mai mare dragoste a mea din lume, cu care mă pot juca și distra ore în șir, care vorbește cu mine ca un om mare, pentru care cutreier sâmbetele prin magazine ca să-i duc un cadou, care mă iubește poate mai mult decât pe tatăl ei. De ani de zile, de când era bebeluș, crește sub ochii mei. Numele acelei fetițe, numele ei nu mi-l amintesc. Mă chinuiesc de săptămâni, în fiecare zi, mă bântuie ca un vârcolac. Numele ei, dragul ei nume, nu mi-l amintesc.

Liniștea plictisitoare care ne ucidea sufletul era tulburată ici-colo de câte un incident. Majurul a scos în palme bolnavii din cabinetul medical! Majurul îi ia la palme pe toți cei pe care-i prinde prin curte seara după ora opt și jumătate. Majurul l-a pălmuit pe un ortac de-al nostru pe jumătate orb, pe care mereu trebuie să-l conducă cineva, chiar și ziua, pentru că nu vede nici la un pas în fața lui. L-a prins la W. C., l-a pălmuit, sărmanul a căzut la pământ, majurul l-a năpădit cu lovituri de picior. S-a rostogolit în șanț, i s-au spart ochelarii... Acum zace acolo fără simțire, nu poate nici să se miște, sărmanul trebuie cărat înăuntru...

Ödön cel Mare l-a pălmuit într-o zi pe micul Laci. Pe micul favorit ocrotit de toți, – Sakrament!¹ Der Kerl! Păi degeaba îți arăt, degeaba te învăț?! Nu vrei! Pur și simplu nu vrei să știi! Lausker!²...!

– Er hat recht!³ – au spus toțiștii veniți la fața locului. – Șeful are perfectă dreptate. – Șeful are perfectă dreptate, – spuneau și șefii de echipă albi.

– Șeful are perfectă dreptate, – repetau deja și galbenii. – Se vede că nici nu te străduiești, profiți de situație, că se ține cont de slăbiciunea ta fizică... așa un copil tânăr! Când eu aveam optsprezece ani...

---

¹ Înjurătură germană (n. tr.).

² Păduche! (lb. germ., n. tr.).

³ Are dreptate (lb. germ., n. tr.).

Și soarta sărmanului Lacika s-a schimbat cu asta. Toți pe el îl criticau, toți se împiedicau de el, îl înjurau, îl mânau, inclusiv în tabără, seara, când îi venea rândul la măturat baraca, ori la alte munci, mereu găseau ceva de criticat la el, pe el, pe patul lui, în munca lui.

Micul Lacika a primit de acum înainte cele mai multe palme. Abia dacă trecea vreo duminică fără ca Lacika să nu fie atârnat.

Nenorocitul de copil nu mai era decât propria sa umbră. Ochii i se afundaseră adânc în orbite, ochii aceia mari, negri, de copil, spinarea i se încovoiasse de tot, abia se târa, picioarele rănite, purulente abia se târșâiau în papucii diformi de lemn, de pe care mereu se rupea cureaua ori sfoara. Și nu se găsea nimeni care să i le fixeze. Mămica lui era foarte departe.

Ödön cel Mare își făcea pe mai departe cu rigurozitate și conștiinciozitate germană rondul zilnic de control. Se oprea lângă o grupă de muncă, stătea o vreme, apoi, cu un adânc dispreț, spunea: man sieht... se vede, lucrări fără niciun interes... – și ca unul care spusese ceva important, se răsucea pe călcâie și pleca mai departe.

– Să fie chiar atât de limitat omul ăsta? ăsta crede serios că pe vreunul din noi îl animă simțul de răspundere pentru munca asta?

– Medic! Medic! – răsuna strigătul și în continuare, chiar de mai multe ori pe zi și prelung, pentru că medicii erau greu de găsit. Dormeau ori culegeau fragi în pădure. – Medic! Medic! – urgenta strigătul alarmat. – Vin, era răspunsul plictisit, apoi își mai culegea câteva fragi în șapcă și pornea în direcția vocii. Încet și nepăsător. Lădița lui cu pansamente era demult goală. Nici fașe, nici iod, nici vată. De ce s-ar fi grăbit? Consolare sufletească puteau da răniților și ceilalți.

A sosit din spitalul din Bor și tânărul nostru ortac nenorocit, peste care căzuse vagonetul, Pali Ezri. Cu rana de pe gât închisă, încă și mai slăbit, mai palid. L-am înconjurat. Îi pândeam avizi cuvintele, știrile, doar el putea ști multe, jos în Bor se pot auzi multe... Și povestea, povestea, că în spitalul din Bor nu se mai fac operații, el a fost ultimul. Îl evacuează. Că jos în Bor totdeauna deja s-au împachetat și stau gata de drum. Că fabricile nu mai au destul cărbune, căci partizanii dețin controlul căii ferate. Că radioul din Bor a anunțat schimbările intervenite în statul major al armatei germane și multe altele credibile și incredibile. Și abia se destrăma cercul celor ce puneau întrebări în jurul său, că-l și înconjurau alții, iar el repeta neobosit, zâmbitor, fericit că putea furniza știri senzaționale, că putea fi iarăși aici printre noi, că s-a vindecat, că a scăpat... Doar că era încă foarte slăbit, era obosit, ar avea nevoie de câteva zile de repaus și de ceva hrană mai bună.

Repaus nu a putut primi. Nici o zi. A doua zi a trebuit deja să iasă la lucru, căci nu avea febră. Hrană? Dacă avea bani, putea cumpăra marmeladă, ori ardei, dacă avea mulți bani, putea lua și untură. Nu a avut nici mulți, nici puțini, timp de o zi. A doua zi a sacrificat o cămașă și a avut de mâncare. Meniu de convalescență.

Comercianții sârbi, când puteau, ne strecurau Donauzeitung, ziarul din Balcani al nemților. Se formau grupe, se găseau buni cunoscători de germană care traduceau pe loc, citeau știrile ungurește. Stăteau de pază oameni de-ai noștri, ca să nu fie cumva Ödön în împrejurimi. Ziarul era de trei-patru zile, dar noi devoram știrile. În fiecare zi scria că „s-a rectificat linia frontului”, că „s-a reușit despriderea de dușman”, că „apărarea a fost îndârjită împotriva atacului efectivelor superioare ale rușilor”, și alte binecunoscute creații germane, așa încât ne primeam injecția zilnică

de speranță. Tatonam precauți la totțiști, să vedem ce părere aveau acum despre situația războiului. Acum, că reușise invazia, despre care nemții făcuseră atâtea declarații batjocoritoare, amenințătoare și înfumurate, acum, că rușii realizaseră marea străpungere din est, oare ce credeau, mai aveau încredere, și dacă da, în ce aveau încredere încă acești totțiști?

– Germania, – era răspunsul, – nu va pierde acest război! Vin noile arme... – Asta era părerea tottistului nostru, Filipp.

Acolo între munți, părăsiți, cu toate știrile bune despre război, eram pentru câteva momente clintiți din crezul nostru de către acești nemți fanatici. Chiar și noi. Atunci am înțeles cum a putut influența propaganda germană chiar și multele capete mai luminate și cu gândire limpede ale popoarelor, abătându-le atenția de la adevăratul dușman prin propagarea urii împotriva evreilor. Care n-au văzut că „apărarea” imperiului hitlerist însemna pieirea lor. Armele noi... V-1 și anunțatul V-2. Totțiștii afirmau că aceste arme vor decide soarta acestui război, exact cum au făcut tancurile americane în primul război mondial. Ziceau că recunoașterea din Donauzeitung a retragerilor și pierderilor arată tocmai puterea nemților. Pierderi temporare care țin de înalta strategie, sunt destul de puternici ca să nu tăinuiască nimic.

Maestrul Goebbels⁴ putea fi mândru de fiii săi vrednici.

---

⁴ Joseph Goebbels, ministrul propagandei în guvernul nazist (n. tr.)